

Dendrologiaa Luonnon Ystävässä ja Tutkijassa

Henry Väre

Väre, H. 2021: Dendrologiaa Luonnon Ystävässä ja Tutkijassa. (Dendrological topics in the journals *Luonnon Ystävä* and *Luonnon Tutkija*). — *Sorbifolia* 52(1): 13–30. ISSN 0359-3568

This is an overview of articles on dendrological topics published in the Finnish nature journals *Luonnon Ystävä* (1897–1949) and its successor *Luonnon Tutkija* (1947–). There have always been two types of articles in the magazines, short communications and longer articles. In the early days, *Luonnon Ystävä* contained popular writings on animals and plants, short communications on various topics like collection instructions, book reviews, biographies and meeting reports. Over time, news from the field, such as biology posts, were added to the range of topics. When the name of the magazine was changed to *Luonnon Tutkija*, the aim was to place more emphasis on science, which became reality. Slowly this led to a split between members, with enthusiastic nature lovers setting up their own clubs and society magazines, while university students, and especially scholars, continued their support of *Luonnon Tutkija*. This division can also be seen in the collapse of this article's subject, the dendrological content of *Luonnon Tutkija*, from the late 1940s.

At least 372 dendrological short communications have been published. The range of topics was wide and their classification sometimes problematic. In terms of their primary content, they can be roughly grouped as follows: communications on distributions (116), forms and varieties (82), big trees (40), special growths (27), abnormal colours in berries (12), flowers (6) and leaves (1), age-related communications (4), phenological (21), protection of trees (18), subfossils (3), and epiphytes (2). There are a further 67 articles on various topics like insect damage. Alongside the actual subject, especially concerning communications on distribution, many other trees, shrubs and shrublets are mentioned. In total, there were 436 writings on woody genera and species.

46 longer articles were published in *Luonnon Ystävä* and 21 in *Luonnon Tutkija*, i.e. 67 in total. The genera presented were very different from those in the shorter communications, with only two articles on the spruce, for example. The broader general topics (12 articles) were quite different in content: hardwoods, measurements of large trees, healing of wounds in trees, common names for trees, protection of rare trees, forest tree viruses etc. Elms and birches were the most popular subjects.

Henry Väre, Luonnontieteellinen keskusmuseo, Kasvitieteen yksikkö, PL 7, 00014 Helsingin yliopisto. henry.vare@helsinki.fi

Suomen Biologian Seura Vanamo (Vanamo tästä eteenpäin) perustettiin vuonna 1897 edistämään maamme suomenkielisten luonnon harrastusta ja tutkimusta. Maamme vanhin tieteellinen seura, vuonna 1821 perustettu *Societas pro Fauna et Flora Fennica* oli pitkään ruotsinmielinen. Kymmeniä vuosia kestäneiden kieliriitojen aikaan,

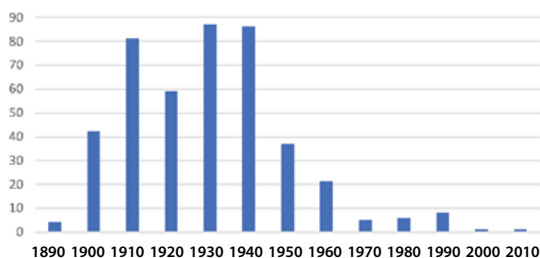
1900-luvun molemmin puolin, perustettiin useita muitakin seuroja ja yhdistyksiä kielipäämötivaationa. Yliopiston kieliriitoja ja niihin liittyviä virantäyttöjä puitiin jopa oikeudessa. Yliopistoon tulivatkin henkilökohtaiset ylimääräiset professorit, tehtävänä antaa opetusta niissä laitoksissa, joiden opetus oli yksikielistä.

Aukusti Juhana Mela

Kaarlo Mainio Levander

Dendrologiset kirjoitukset *Luonnon Ystävässä* ja *Luonnon Tutkijassa* vuosikymmenittäin.

Uusi seura, Vanamo, tarvitsi oman lehden, julkaisukanavan. Se alkoi ilmestyä seuran perustamisvuonna 1897, nimellä *Luonnon Ystävä*. *Luonnon Ystävä* ja Vanamo olivat sisaruksia, mutta alkutaipaleen toisistaan riippumattomia. Vanamo-seuran ensimmäisenä puheenjohtajana toimi Helsingin Suomalaisen Normaaliyseon luonnonhistorian ja maantieteen lehtori Aukusti Juhana Mela (1846–1904). *Luonnon Ystävän* ensimmäinen päätoimittaja oli Vanamon varapuheenjohtaja Kaarlo Mainio Levander (1867–1943). Vanamo otti vastuun lehden julkaisemisesta vuoden 1900 alusta. Vuodesta 1947 (51. vuosikerasta) lähtien lehden nimi on ollut *Luonnon Tutkija*. Jäsenlehti siitä tuli 1953.

Alkuaikoina lehti sisälsi yleistajuisia kirjoituksia eläimistä ja kasveista, keräys-ohjeita, kirjallisuuskatsauksia, elämäntekijöitä, kokousselostuksia ja *Pieniä tietoja*, viimeksi mainitut myöhemmin palstassa *Tiedonantoja*. Ajan myötä aihevalikoimaa täydennettiin alan uutisilla kuten biologian alan virantäytöillä

ja kirja-arvosteluilla. Kun lehden nimi vaihdettiin *Luonnon Tutkijaksi*, oli tavoitteena tieteellisyys korostaminen, mikä toteutuikin. Hiljalleen tämä aiheutti kahtiajakoa, harrastajat, luonnon ystävät perustivat omia seuroja ja jäsenlehtiä, kun yliopistojen opiskelijat ja etenkin tutkijat ryhtyivät *Luonnon Tutkijan* vakavamieliseksi avustajiksi. Tämä kahtiajako on nähtävissä myös tämän kirjoituksen aihealueen, *Luonnon Tutkijan* dendrologisen sisällön romahduksena 1940-luvun lopulta alkaen. Kuvan luvuissa ovat mukana myös varsinaiset artikkelit, joita esitellään edempänä. Tätä vajetta paikkasi Dendrologian Seuran perustaminen vuonna 1969. Dendrologiset aiheet siirtyivät sen jäsenlehtien suojiin (Väre 2019). Kirjoitukset on jaettu seuraavassa kahteen pääluokkaan: Pienet tiedot / Tiedonannot ja varsinaiset artikkelit. Pieniin tietoihin ei viitata tässä kirjoituksessa.

Pieniä tietoja ja Tiedonantoja puista ja pensaista

Dendrologisia pieniä tietoja ja tiedonantoja julkaistiin ainakin 372. Niihin liittyvät viitteet julkaistaan Dendrologian Seuran kotisivuilla, suku- ja lajijärjestyksessä. Otsikoista ilmenee mihin yhteyteen tiedonannot kuuluvat.

Tiedonantojen pituus vaihteli muutamista riveistä muutamiin kymmeniin, harvoin yli sivun pituisiin. Suosituinta oli tiedottaa poikkeamista, erikoisuuksista. Aihevalikoima oli lakea ja tiedonantojen luokittelu on osin hankalaa. Ensisijaisen sisältönsä puolesta ne ovat karkeasti ryhmiteltävissä seuraavasti: levinneisyystietoja (116 kpl), muotoja ja lajikkeita (82), suuria puuvartisia (40), erikoisia kasvumuotoja (27), poikkeavia värejä marjoissa (12), kukissa (6) ja lehdissä (1), ikään liittyviä (4), fenologisia (21), rauhoitusasioita (18), subfossiileja (3) ja epifyyttejä (2). Kategoriaan muut aiheet on luokiteltu 67 kirjoitusta, kuten hyönteistuhuhoista, joista on tiedonantoja niukasti. Varsinaisen aiheen ohessa, etenkin levinneisyystiedoissa, mainitaan muitakin kuin otsikon puuvartisia.

Aikakautensa pitäjää mainittiin tiedonannoissa ja artikkeleissa 390 kertaa, eri pitäjää 206. Karkeasti hahmotellen tiedonantoja oli Etelä-Suomesta 102, Keski-Suomesta 85 ja Pohjois-Suomesta 19. Helsinki mainittiin useimmiten. Alla on lueteltu pitäjät, joista on yli kolme mainintaa. Suositujen joukossa ovat mm. Enontekiö, Utsjoki ja Kuusamo. Nämä eksoottiset alueet houkuttelivat kulkijoita. Ylättäen Petsamo ei antanut aiheita Luonnon Ystävään. Alueella kuitenkin kulki useita botanisteja.

Helsinki 8	Hausjärvi 5	Hämeenlinna 4
Espoo 7	Kalvola 5	Kemi 4
Jyväskylä 7	Konnevesi 5	Käkisalmi 4
Kuopio 7	Sakkula 5	Lempäälä 4
Mäntsälä 7	Utsjoki 5	Nokia 4
Lohja 6	Enontekiö 4	Raisio 4
Sortavala 6	Hiitola 4	

Tiedonantoja eri taksoneista oli 91; suvuista 4, lajeista 85 ja risteymistä 2. Koivut (*Betula*), lehtikuuset (*Larix*), ruusut (*Rosa*) ja pajut (*Salix*) ovat tunnetusti vaikeita määritettäviä, ja niiden osalta tiedonannot olivat joskus sukutasolla. Pajuristeymiä esiteltiin kolme kertaa, yli kymmenen eri risteymää. Ne puuttuvat alla olevasta luettelosta. Kymmenen kertaa tai useammin kirjoitettiin 13 lajista. Kolmelle maininnalle jäi 7 lajia, kahdelle 16 ja yhdelle 36, eli 65 % taksoneista oli esillä vain harvoin.

Puuvartissuvuista ja -lajeista kirjoitettiin artikkelit mukaan lukien 436 kertaa. Suluissa on kirjoituksissa käytettyjä synonyymejä. Lajikkeita ei käsitelty, niitä esiteltiin puutarha-alan lehdissä.

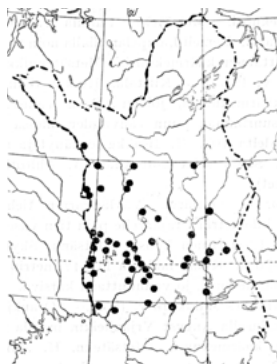
<i>Picea abies</i> (excelsa).....	56	<i>Berberis vulgaris</i>	2
<i>Pinus sylvestris</i>	26	<i>Betula nana</i>	2
<i>Tilia cordata</i> (grandifolia) ...	21	<i>Caragana arborescens</i>	2
<i>Betula</i> sp.	18	<i>Citrus sinensis</i>	2
<i>Corylus avellana</i>	18	<i>Coffea arabica</i>	2
<i>Quercus robur</i>	16	<i>Helianthemum nummu-</i>	
<i>Alnus glutinosa</i>	14	<i>larium</i>	2
<i>Alnus incana</i>	14	<i>Larix decidua</i>	2
<i>Juniperus communis</i>	13	<i>Lonicera caerulea</i>	2
<i>Vaccinium vitis-idaea</i>	12	<i>Pinus strobus</i>	2
<i>Acer platanoides</i>	11	<i>Prunus cerasus</i>	2
<i>Ulmus glabra</i> (scabra)	11	<i>Rhododendron lapponicum</i> ..	2
<i>Betula pubescens</i>	10	<i>Ribes alpinum</i>	2
<i>Betula pendula</i> (verrucosa) ..	9	<i>Ribes nigrum</i>	2
<i>Myrica gale</i>	9	<i>Ribes spicatum</i> (rubrum).....	2
<i>Daphne mazereum</i>	8	<i>Rosa spinosissima</i>	
<i>Malus domestica</i>	8	(pimpinellifolia).....	2
<i>Ulmus laevis</i>	8	<i>Salix pyrolifolia</i>	2
<i>Rubus idaeus</i>	7	<i>Salix triandra</i>	2
<i>Vaccinium myrtillus</i>	8	<i>Sorbus aucuparia</i>	2
<i>Viburnum opulus</i>	7	<i>Taxus baccata</i>	2
<i>Larix archangelica</i>	6	<i>Thymus serpyllum</i>	2
<i>Chamaedaphne calyculata</i> ..	5	<i>Abies sibirica</i>	1
<i>Lonicera xylosteum</i>	5	<i>Aesculus hippocastaneum</i> ...	1
<i>Populus tremula</i>	5	<i>Alnus glutinosa</i> × <i>incana</i>	1
<i>Prunus padus</i>	5	<i>Andromeda polifolia</i>	1
<i>Fraxinus excelsior</i>	4	<i>Carpinus betulus</i>	1
<i>Rosa</i> sp.	4	<i>Cassiope tetragona</i>	1
<i>Sambucus racemosa</i>	4	<i>Clematis sibirica</i>	1
<i>Erica tetralix</i>	3	<i>Cotoneaster scandinavicus</i>	
<i>Fagus sylvatica</i>	3	(integerimus)	1
<i>Myricaria germanica</i>	3	<i>Dryas octopetala</i>	1
<i>Salix</i> sp.	3	<i>Frangula alnus</i>	1
<i>Salix caprea</i>	3	<i>Hedlundia hybrida</i> (Sorbus) ..	1
<i>Syringa vulgaris</i>	3	<i>Hippophaë rhamnoides</i>	1

<i>Lonicera periclymenum</i>	1	<i>Salix cinerea</i>	1
<i>Lonicera tatarica</i>	1	<i>Salix daphnoides</i>	1
<i>Malus sylvestris</i>	1	<i>Salix hastata</i>	1
<i>Morus alba</i>	1	<i>Salix polaris</i>	1
<i>Phyllodoce caerulea</i>	1	<i>Scandosorbus intermedia</i>	
<i>Pinus cembra</i>	1	(<i>Sorbus</i>)	1
<i>Pyrus communis</i>	1	<i>Sequoiadendron giganteum</i>	1
<i>Rhamnus cathartica</i>	1	<i>Taxodium distichum</i>	1
<i>Rhododendron tomentosum</i>		<i>Ulmus</i> sp.	1
(<i>Ledum palustre</i>)	1	<i>Vaccinium myrtillus</i> × <i>vitis-</i>	
<i>Rosa caesia</i> (<i>coriifolia</i>)	1	<i>idaea</i>	1
<i>Rosa canina</i> (<i>glauca</i>)	1	<i>Vaccinium uliginosum</i>	1
<i>Rosa cinnamomea</i>	1	<i>Viscum album</i>	1
<i>Rosa mollis</i> (<i>mollissima</i>)	1		

Kirjoituksista 56 (15 %) esittelee 25:tä (27 % kaikista taksoneista) ulkomaista lajia tai sukua: *Malus domestica* (9), *Larix arangelica* (6), *Rosa* sp. (4), *Sambucus racemosa* (4), *Fagus sylvatica* (3), *Berberis vulgaris* (2), *Caragana arborescens* (2), *Citrus sinensis* (2), *Coffea arabica* (2), *Larix decidua* (2), *Lonicera caerulea* (2), *Pinus strobus* (2), *Rosa spinosissima* (*pimpinellifolia*) (2), *Abies sibirica* (1), *Aesculus hippocastaneum* (1), *Cassiope tetragona* (1), *Lonicera periclymenum* (1), *Lonicera tatarica* (1), *Morus alba* (1), *Pinus cembra* (1), *Prunus cerasus* (1), *Pyrus communis* (1), *Rosa mollis* (*mollissima*) (1), *Salix daphnoides* (1), *Sequoiadendron giganteum* (1) *Taxodium distichum* (1) ja *Viscum album* (1).

1. Metsäkuusi (*Picea abies*, 56) oli ylivoimainen kirjoittajien suosikki. Käärmekuusen (f. *virgata*) esiintyminen oli aiheena erityisen suosittu (18 tiedonantoa), myös riippakuusi (f. *viminialis*, 6), surukuusi (f. *pendula*, 3), ”f. *brevifolia*” (2), ”kääpiökuusi” (1), kultakuusi (f. *aurea*, 1), laakakuusi (’*Procumbens*’, 1), pylväskuusi (f. *columnaris*, 1) ja sateenvarjokuusi (f. *tabuliformis*, 1) saivat tiedonantonsa. Muodoista ja lajikkeista kirjoitettiin 36 kertaa (64 %). Siemensato (4), tuulenpesät (3), suuret kuuset (4), joulukuusi (2), kävyn prolifikaatio ja kuusten rauhoitukset (5) kiinnostivat myös. Käärmekuusien osalta annettiin usein paitsi pitäjä, myös puun korkeus, 2–10 m.

2. Metsämänty (*Pinus sylvestris*, 26) sai kirjoittajilta puolta vähemmän huomiota kuin metsäkuusi. Tavallisena puuna sen levinneisyys (Enontekiöltä yksi tiedonanto) ei kiinnostanut, kuten ei metsäkuusenkaan. Kiinnostavia aiheita

◀ Tiedot käärmekuusen esiintymisestä Pohjois-Suomessa, LT 59(3).

▼ Sateenvarjokuusi, LY 38(3).

◀ Kuusen kävyn prolifikaatio, LY 40(1).

olivat puiden koko (5), Heinävedellä kaadettu puu tuotti 5.9 m³, puiden yhteenkasvu (5), ”kämpysikermämänty” (4), kultamänty (f. *aurea*, 2), mukuramänty (f. *gibberosa*, 1) ja tuulenpesä (1). Puun ikä antoi aihetta neljästi. Ruotsin Helsingelandista löytyi 550-vuotias puu. Suomen vanhin metsämänty ja samalla Suomen vanhin puu Savukoskella on nyt 794-vuotias.

▲ Solmussa kasvaneita mäntyjä, LY 29(5).

► Mäntyjen yhteenkasvettuma, LY 32(5).

▼ Omituinen luonnonympäys männyllä, LY 26(4).

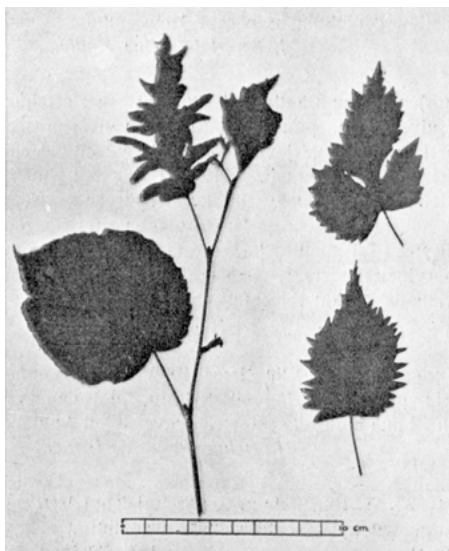
◀ Kämpysikermä, LY 18(3).

3. Metsälehmus (*Tilia cordata*, 21) on sijalla kolme. Tiedonannoista 14 esitteli pohjoisia esiintymiä, tavallisesti Keski-Suomesta, mutta myös Ahvenanmaalta, missä metsälehmus on harvinainen. Rantasalmen jättilehmuksen rungon tyven ympärysmitta oli 562 cm. Puu haaroi metrin korkeudella, haarojen mitat olivat 330 ja 320 cm. Hirvensalmen puun rinnankorkeuden ympärysmitta (rym) oli 396 cm. Muutama suuri lehmus oli saanut rauhoituspäättöksen. Erilaislehtisen metsälehmuksen lehdistä oli kuviakin.

4. Rauduskoivu (*Betula pendula*) ja **hieskoivu** (*B. pubescens*) tunnistaminen on edelleen, mutta oli aiemmin erityisen hankalaa. Hiitosen (1933) Suomen kasviossa – ”Iso-Hiitossessa” – mainitaan kuusi koivulajia, lisäksi 41 niiden välistä risteymää. Niistä kymmenessä oli vaivaiskoivu (*B. nana*) osallisena. Luonnon Ystävissä esiintyvät nimet *Betula callosa* ja *B. odorata* tarkoittavat hieskoivua. Määrittelyongelmien vuoksi koivut (18) on sukuna hies- (10) ja rauduskoivun (10) edellä neljännellä sijalla. Kirjoituksista yli puolet (57 %) ei siis ottanut kantaa koivulajiin (esim. Tammelan suuri koivu). Vaivaiskoivu antoi ai-
hetta kahteen tiedonantoon.

Koivujen osalta tiedotettiin etenkin ”erikoisista” kasvuista kuten koivun rungolla kasvavista juurista, pahkoista, tuulenpesistä, koivusta koivun sisällä, yhteen kasvaneista koivuista, metsähaavan (*Populus tremula*) ja koivun sekä metsätammen (*Quercus robur*) ja koivun yhteen kasvusta (eivät solutasolla). Mielenkiintoisia määrittelyksiä ovat *Betula concinna* × *pubescens* × *verrucosa* f. *urticifolia* (Spach) Gunnarsson ja *B. concinna* × *pubescens* **suecica* × *verrucosa* f. *ad ostrogothiam* Gunnarsson. Ruotsista oli löytynyt triploidi koivu. Hies- ja rauduskoivun risteilyminen on edelleen kiistanalasta. Hagman (1971) totesi ne harvinaisiksi, mutta morfologian puolesta ei ole vaikea löytää välimuotoisia puita.

► Suuri koivu [Tammela],
LY 21(1).

Tilia heterofolia, LY 32(1).

4. Euroopanpähkinäpensaan (*Corylus avellana*, 18) levinneisyydestä tiedotettiin 13 kertaa, etenkin Keski- ja Itä-Suomesta, ja Linkola (1920a) teki kyselyn sen levinneisyydestä. Kyselyn tuloksista ei ilmestynyt artikkelia, mutta tietoja on varmasti myöhemmin käytetty levinneisyyskarttojen teossa. Kolmasti kerrottiin pähkinöiden subfossiilista suolöydöistä.

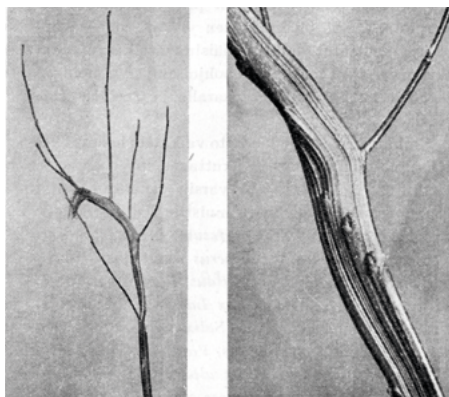
6. Metsätammi (*Quercus robur*, 16) herätti kiinnostusta eri näkökulmista tasaisesti, yksittäisten puiden rauhoittaminen luonnonmuistomerkkeinä (3), isot yksilöt (3) ja levinneisyys (5). Tornion tammi oli pohjoisin Suomessa tunnettu. Karl A. Govenius oli istuttanut Pietarista tilatun tammen vuonna 1863. Askaisten tammen rym. oli 560 cm. Kaksi kirjoitusta paheksui tammen hävittämistä, toinen sokaisevaa voitonhalua paheksuen. Harvinaisen suuria tammen lehtiä oli löytynyt Sortavalasta. Poikkeava tiedonanto oli Venäjän arojen tammien ekotyypin esittely.

7. Tervaleppä (*Alnus glutinosa*, 14) ja **harmaaleppä** (*A. incana*, 14) jakavat seitsemännen sijan, mutta niiden herättämä mielenkiinto oli toisistaan melko poikkeavaa. Tervalepistä julkaistiin etenkin pohjoissuomalaisia levinneisyystietoja (7). Kujala kehotti Luonnon Ystäväissä vuonna 1920 keräämään niitä lisää väitöskirjatyöhönsä (Kujala 1924), mutta useimmat tiedonannoista jäivät 1910-luvulle. Rantasalmelta löytyi tammitervaleppä (*A. glutinosa* f. *quercifolia*), litistä ja Virolahdelta liuskalehtiset tervalepät. Espoossa kasvaneen puun rym. (0.5 m) oli 345 cm. Puu haaroi tältä korkeudelta. Harmaalepistä kiinnosti nimenomaisesti sen lehtimuodot (8), faskiaatio eli oksalaakauma kahdesti. Sotkamosta löytyi pienilehtinen harmaaleppä. Lindberg (1934) kuvasi vastaavan myöhemmin Ahvenanmaalta nimellä f. *minutifolia*. Fenologiasta on kaksi mainintaa (kukintaa oli tammikuussa, siis ei mitään uutta vuoden 2020 vastaavassa tilanteessa) ja tuulenpesästä yksi.

9. Kotikatajasta (*Juniperus communis*, 13) kiinnostus kohdistui etenkin suuriin yksilöihin (10). Pituudet vaihtelivat 7–15 m välillä, rym 55, 74, 97, 153 cm, rym enimmillään 290 cm. Tuulenpesä mainitaan kertaalleen.

10. Puolukka (*Vaccinium vitis-idaea*, 12) yllättää sijalla 10. Valkomarjaisista puoloista (valkopuolukka, f. *leucocarpum*) tiedotettiin viidesti, punakukkaisista kerran, jälkikukinnasta neljästi, puolukanpöhostä (*Exobasidium*) ja pitkistä varista kertaalleen.

11. Metsävaahteraa (*Acer platanoides*, 11) kasvoi (5) Hiitolassa, Joutsassa, Kerimäellä, Mäntsälässä, Otavassa ja Savonrannassa. Sen mahdollinen alkuperäisyys kiinnosti (2). Ikaalisista löytyi liuskalehtinen puu ('Dissectum'), Viidistä kookas (korkeus 17 m, halkaisija 87 cm). Yhdessä

Harmaalepän faskiaatio, LY 37(4).

tiedonannossa kerrottiin vaahteranhärmästä (*Unicula aceris* = *Sawadea bicornis*). Mielenkiintoinen oli varhainen havainto, kuinka katuvalojen vaikutuksessa lehtien variseminen viivästyi. Sama havainto koski balkaninhevoscastanjaa (*Aesculus hippocastaneum*, 1).

11. Vuorijalavasta (*Ulmus glabra*, 11) käytettiin pitkään nimeä *U. scabra*. Kuusi tiedonantoa selosti laittomaisia esiintymiä, neljä rauhoitettuja puita. Toisen maailmansodan aikana nykyrajan itäpuolella kulki myös useita botanisteja. Tiedonannoista yksi selvitti vuorijalavan levinneisyyttä rajan takana.

13. Hieskoivusta (*Betula pubescens*, 10) tiedottaminen oli enimmäkseen erikoisuuksien esittelyä: uusi laji *Betula callosa*, punapontinen hieskoivu, juuria 2.5 m korkeudella, norkkoja ryhminä, hies- eli tunturihieskoivu metsänraja-puuna, pienilehtinen f. *parvifolia*. Ylikiimingistä vuonna 1978 löytynyt punahieskoivu (f. *rubra*) otettiin myöhemmin mikrolisäykseen ja taimistoilla myyntiin.

14. Rauduskoivu (*Betula pendula*, 9) tunnettiin pitkään nimellä *B. verrucosa*. Jälkimmäinen tieteellinen nimi viittaa kuluvaan vuoden haarojen nystyisyyteen. Muodot kiinnostivat; f. *arbuscula*, pirkkalankoivu (f. *bircalensis*), taalankoivun (f. *dalecarlica*), f. *lobulata*. Eräällä yksilöllä oli kaksisihaaraisia lehtiä. Kaksi metsämiestä pilkkoi Jokioisten jättiläisraudusta puolitoista päivää, tuloksena 8 m³. Työvälineet olivat alkeellisempia vuonna 1946, nykyisin yksi mies suoriutuisi urakasta päivässä. Kasvitieteen kenttäkurssilla

Liuskalehtinen vadelma, LY 49(6).

arvioitiin, että kookkaalla rauduskoivulla oli 183 616 lehteä. Max Hagman tiedotti vuonna 1964 hies- ja rauduskoivun inkompatibiliteetistä eli risteytymisen epätodennäköisyydestä.

14. Suomyrtin (*Myrica gale*, 9) levinneisyys heittä huomiota; Anjala, Antrea, Heinijoki, Kesälahti, Kitee, Lempäälä, Merikarvia, Pudasjärvi, Uusiniemi ja Vuoksi. Veli Räsänen (1928) kirjoitti esiintymisestä Puruveden saarilla. Syynä on pensaan harvinaisuus sisämaassa.

16. Näsiän (*Daphne mazereum*, 8) levinneisyys kiinnosti myös; Joutseno, Jyväskylä, Jäppilä, Karttula, Konnevesi, Kouvola, Orimattila, Oulainen ja Suonenjoki. Oulaisissa pensas oli harvinaistunut, koska sitä siirrettiin kotipihoille koristeeksi.

16. Tarhaomenapuu (*Malus domestica*, 8) on luttelon ensimmäinen vieraslaji. Päähuomion saivat erikoisuudet; yhteen kasvaneet omenat (2), terälehdettömät kukat (2), hedelmän sisällä itänyt siemen (1) ja myöhäinen kukinta (1). Neuvostoliitossa kasvatettiin tarhaomenapuu säleikköä pitkin. Etelä-Hämeen vanhat tiedot alkuperäisestä metsäomenapuusta (*M. sylvestris*) kyseenalaistettiin, kyse oli mitä ilmeisimmin tarhaomenapuun karkulaisista. Luonnon Tutkija tiedotti vain kerran seuramme Vuoden puun valinnasta. Se oli samalla ainoa tiedonanto metsäomenapuusta.

16. Kynäjalavasta (*Ulmus laevis*, 8) kiinnosti levinneisyys (8); Hiitola, Humpppila, Nokia, Pälkäne, Sääksmäki, Torasjärvi, Tyrväntö, Valkeakos-

ki ja Vanajavesi, sekä isojen puiden rauhoitukset (3). Valkeakoskella kynäjalavaa kutsuttiin terttu-jalavaksi eli kynnepääksi. Vanajavedellä puuta käytettiin luokkeihin ja moni puu oli kaadettu. Kaisaniemen kasvitieteellisessä puutarhassa kasvoi jalava (*Ulmus*), jolla oli kaksi lehteä peräkkäin. Niiden välisen keskisuonen pituus oli 29.25 mm. Tarkkuusmittausta!

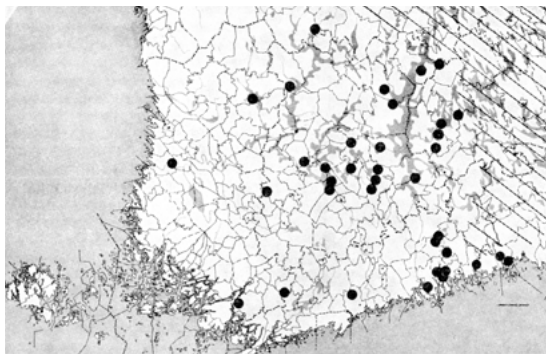
16. Mustikka (*Vaccinium myrtillus*, 8) sai saman huomion kuin puolukka, valkeamarjaiset valkomustikat (f. *leucocarpum*) kiinnostivat. Pohjois-Suomesta löytyi pitkiä mustikoita, mustikan ja puolukan risteymä Porista. Risteymä on Suomessa hyvin harvinainen. **Juolukasta** (*V. uliginosum*) oli vain yksi tiedonanto, samoin sen marjojen mahdollisesta myrkyllisyydestä.

20. Vadelman (*Rubus idaeus*, 7) fenologiasta, sen jälkikukinnasta oli kolmetiedonantoa, liuskalehtisestä vadmasta kaksi ja kasvupaikasta kaksi, Enontekiöltä ja Iistä.

20. Kuten näsiän, myös **koiranheiden** (*Viburnum opulus*, 7) levinneisyys kiinnosti; Joutseno, Keminmaa, Konnevesi (kolme mainintaa), Oulainen ja Rovaniemi. Se mainittiin lisäksi varsinaisen esiteltävän kasvin seuralaislajina kolmesta kunnasta; Jäppilä, Raisio ja Suonenjoki. Esiintymä Rovaniemellä on koiranheiden pohjoisrajalla.

22. Arkangelinlehtikuudesta (*Larix archangelica*, 6) ilmoitettiin levinneisyystietoja (2), siemensadosta (2). Arkangelinlehtikuusi kellastui Keski-Suomessa varhemmin kuin euroopanlehtikuusi, arkangelinlehtikuusen metsiköitä olisi tutkitta-

Vaiveron tunnettu levinneisyys maamme lounaisosassa, LT 64(4).

va. Myös jälkimmäinen tiedonanto koskee molempia lehtikuusia (2).

23. Vaiverosta (*Chamaedaphne calyculata*, 5) kiinnosti lähinnä levinneisyys: Eurajoki, Ikaalinen, Kuusamo, Lempäälä, Perniö, Suomusjärvi ja Vaala. Vaalasta todettiin lisäksi jälkikukinta.

23. Kuten koiranheiden, näsiän, suomyrtn ja vaiveron kohdalla, **lehtokuusaman** (*Lonicera xylosteum*, 5) levinneisyys kiinnosti; Ilmajoki, Joutseno, Jurva, Kauhajoki, Kurikka, Laihia, Orimattila ja Oulainen, Pielavesi.

23. Metsähaapa (*Populus tremula*, 5) Kaakkois-Suomi oli haapaisinta Suomea, Uhtualla kasvoi haapoja, jotka olivat triploideja, yksittäisillä haavoilla oli jättikokoisia lehtiä (2), lapa 30–34 x 22–25 cm.

23. Metsätuomi (*Prunus padus*, 5); punakukkaisesta purppuratuomesta ('Colorata') Kuopiossa ja Hailuodossa, tuomenkehrääjakoista (*Yponomeuta evonymellus*) on yksi tiedonanto, samoin tuomenpussitautia aiheuttavasta *Taphrina prunista* yksi ja yksi hedelmien kypsymisajasta. Tuomenpussitautiset puut tuottivat hedelmiä hyvin heikosti.

27. Lehtosaarni (*Fraxinus excelsior*, 4) kiinnosti tiedonantajia yllättävän vähän; levinneisyys (2) ja oksan faskiaatio (1). Saarnensurman (*Hymenoscyphus pseudoalbidus*) leviäminen Suomeen on toistaiseksi ollut eräs harvoista 2000-luvun dendrologisista artikkeleista Luonnon Tutkijasaa.

27. Ruusuista (*Rosa* sp., 4) on kirjoitettu kahdeksan kertaa, neljästi sukutasolla, lisäksi yksittäiset tiedonannot himmeäorjanruususta (*R. coriifolia* = *caesia*), koiranruususta (*R. glauca* = *canina*), metsäruususta (*R. cinnamomea*) ja iharuususta (*R. mollissima* = *mollis*). Jälkimmäiset nimet paljastavat kuinka nimistö muuttuu. Iso-Hiitosessa esim. koiranruusun tieteellinen nimi oli *R. glauca*, nykyinen punalehtiruusu ei tuolloin ollut *R. glauca* vaan *R. rubrifolia*, metsäruusulla oli sama nimi kuin nykyisin, *R. majaliksena* aika on tätä nykyä ohi. Ruusuista kiinnostivat erikoiset kasvutavat, prolifikaatio eli haaran kasvun jatkuminen läpi kukan (4), jälkikukinta (2), tiedonanto Hankoniemen kolmesta lajista *Rosa coriifolia*, *R. glauca* ja *R. mollissima*. Kuortaneelta löytyi valkokukkainen metsäruusu (f. *candissima*).

27. Terttuseljasta (*Sambucus racemosa*, 4) on kolme levinneisyystietoa ja yksi fenologinen tiedonanto.

30. Nummikellokanervasta (*Erica tetralix*, 3) on kaksi vanhaa muistitietoa, Ahvenanmaalta [Lemland] ("villakanerva") ja Hämeenkyrön Mahnalasta. Kellokanerva palautui lajistoomme, kun se löytyi vuonna 1964 Kuhmosta. Etelä-Hämeestä, todennäköisesti samasta Mahnalan esiintymästä, on toinenkin vanha tieto (Hjelt 1919).

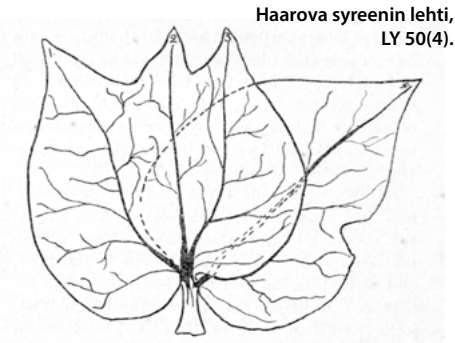
30. Lehtopyökki (*Fagus sylvatica*, 3) kukki Turussa vuonna 1926, kasvoi Jyväskylässä, mutta komea puu kuoli pakkastalvena 1942–43 Helsingissä.

30. Euroopanpensaskanerva (*Myricaria germanica*, 3) löytyi Suomesta, Utsjoen Pulmankijärveltä jo vuonna 1920 (Heikinheimo & Virkkula 1921), mutta Luonnon Ystävässä ja Tutkijassa siitä tiedotettiin myöhemmin, eri henkilöiden toimesta, vuosina 1936 ja 1951. Se on ilmoitettu myös Enontekiöltä, vuonna 1950, mutta sieltä sitä ei ole löydetty uudelleen.

30. Pajuista (*Salix* sp., 3) B. Floderus määrittä 11 Etelä-Suomesta ja 14 Pohjois-Suomesta kerättyä pajuristeyttä. Lajilleen määrittämättömästä pajusta löytyi norkkoprolifikaatio.

30. Raitojen (*Salix caprea*, 3) joukosta löytyi Kokemäellä androdioikkinen (samassa kukinnossa emi- ja hedekukkia) yksilö. Sakkulassa kasvoi pähkinäpensaan kaltainen raita, ja samassa pitäjässä seurattiin raidan kasvunopeutta. Kannosta vesonut piiska kasvoi kesässä 189 cm.

30. Pihasyreenistä (*Syringa vulgaris*, 3) kiinnostivat oikut; suuret lehdet (27 x 30 cm), yhteen kasvaneet lehdet ja haaravat lehdet.

Lopuista lajeista on kustakin **kaksi tai yksi tiedonanto**. Ne sivuutetaan lyhyin maininnoin.

36. Ruostehappomarjasta (*Berberis vulgaris*, 2) oli varhainen tiedonanto kukkien luottien liikkeestä, sekä löytöpaikkatieto Hiitolasta.

36. Vaivaiskoivun (*Betula nana*, 2) tuulenpesistä (2).

36. Siperianhernepensaan (*Caragana arborescens*, 2) härmä (1) ja siementaimi (1).

36. Appelsiinipuu (*Citrus sinensis*, 2) kukki Ke-
missä, kaupasta ostetun hedelmän sisältä löytyi toinen hedelmä.

36. Arabiankahvi (*Coffea arabica*, 2) oli kukkinut ja Suomessa kypsyneistä pavuista jauhettiin kahvia.

36. Kultapäivännouto (*Helianthemum nummularium*, 2) oli löytynyt Vaasasta, ja toisessa tiedonannossa edellisen johdosta annettiin lisätietoja kotimaan kasvupaikoista.

36. Sinikuusama (*Lonicera caerulea*, 2) karkulaisena Joensuussa ja Salmessa.

36. Vaasassa kasvoi vanhoja **strobustumtyjä** (*Pinus strobus*, 2), ja kotimaisia metsiköitä tulisi tutkia.

36. Hapankirskan (*Prunus cerasus*, 2) hedelmien kypsymisestä, pistiäislajin (*Lyda sylvatica* = *Pamphilius sylvaticus*) aiheuttamista lehtituhousta.

36. Samana vuonna oli kaksi tiedonantoa **lapinallpuruusun** (*Rhododendron lapponicum*, 2) Utsjokelaisesta löydöstä, joka oli Inarin Lapille uusi. Kistuskaidin esiintymä oli noin kahden aarin kokoinen.

36. Kaksi esiintymätietoa taikinamarjasta (*Ribes alpinum*, 2), **mustaherukasta** (*R. nigrum*, 2) ja **puna-herukasta** (*R. rubrum* = *spicatum*, 2).

36. Kaksi tiedonantoa juhannusruusun (*Rosa pimpinellifolia* = *spinosissima* ['Plena'], 2) prolifikaatiosta.

36. Talvikkipaju (*Salix pyrolifolia*, 2) oli löytynyt Suomelle uutena Kuusamosta vuonna 1917 (Pesola 1918). Luonnon Ystävissä tästä tiedotettiin myöhemmin, vuonna 1934, ja vielä myöhemmin sen ympärille rakennetusta suoja-aitauksesta. Puu oli vanha jo löytyessä, ja se on yhä elossa ja aidattuna. Tiedonanto Pesolan löydöstä oli kuukausikokouksen selostuksessa.

36. Kaksi esiintymätietoa jokipajusta (*Salix triandra*, 2), Limingan Temmesjokivarresta ja Karjalan Kannakselta.

36. Kotipihlaja (*Sorbus aucuparia*, 2) epifyyttinä (2).

36. Euroopanmarjakuusi (*Taxus baccata*, 2) Lohjalla ja luonnonsuojelualueiden perustamisesta Ahvenanmaan Jungfruskäriin ja Espholmiin marjakuusta turvaamaan.

36. Kangasajuruohon (*Thymus serpyllum*, 2) äkämistä Hangossa ja valkokukkaisesta yksilöstä Enosta.

55. Siperianpihdan (*Abies sibirica*, 1) ja **siperiansembran** (*Pinus cembra*, 1) kotimaisia metsiköitä pitäisi tutkia.

55. Hybridileppä (*Alnus glutinosa* × *incana*, 1) löytyi Tyrvännöltä.

55. Toistamiseen kukkiva suokukka (*Andromeda polifolia*, 1).

55. Euroopanvalkopyökki (*Carpinus betulus*, 1) kasvoi Mäntsälässä.

55. Enontekiön Ropilta löytyi Suomen eteläisiin liekovarpio (*Cassiope tetragona*, 1)

55. Suomen kolmas siperiänkärhön (*Clematis sibirica*, 1) kasvupaikka löytyi Nurmeksesta.

55. Euroopantuhkapensas (*Cotoneaster integerrima* = *scandinavicus*, 1) löytyi Hankoniemeltä.

55. Tunturilapinvuokon (*Dryas octopetala*, 1) erillisesiintymä löytyi Saariselältä.

55. Korpipaatsama (*Frangula alnus*, 1) Joutsenos-
sa.

55. Suomenpihlajan (*Hedlundia* (*Sorbus*) *hybrida*, 1) ja **ruotsinpihlajan** (*Scandosorbus* (*Sorbus*) *intermedia*, 1) määrittäminen onnistuu lähinnä kukkiven haarojen lehdistä.

55. Tyrnin (*Hippophaë rhamnoides*, 1) vitamiinipitoisuudesta.

55. Suopursun (*Ledum palustre* = *Rhododendron tomentosum*, 1) jälkikukinnasta.

55. Ruotsinköynnöskuusaman (*Lonicera periclymenum*, 1) ja **rusokuusaman** (*Lonicera tatarica*, 1) fenologiasta.

55. Valkomulperi (*Morus alba*, 1) ja silkinvalmistus Suomessa.

55. Valkokukkainen kurjenkanerva (*Phyllodoce caerulea*, 1) Muoniossa.

55. Päärynäpuun (*Pyrus communis*, 1) nuoruuskukinnasta.

55. Orapaatsama (*Rhamnus cathartica*, 1) kukassa.

55. Yksikotinen tuhkapaju (*Salix cinerea*, 1).

55. Härmäpaju (*Salix daphnoides*, 1) Laatokan hiekkarannoilta. Sikäläinen taksoni on idänhärmäpaju (ssp. *acutifolia*).

55. Kalvaspaju (*Salix hastata*, 1) Iijoen suulla.

55. Napapaju (*Salix polaris*, 1) Raututuntureilla.

55. Viimeisistä **mammuttipetäjistä** (*Sequoiaden-dron giganteum*, 1).

55. Maailman vanhin puu, **floridansuosypressi** (*Taxodium distichum*, 1) Guatemalassa.

55. Euroopanmistelin (*Viscum album*, 1) rauhoitus Ruotsin Mälaren-järvellä.

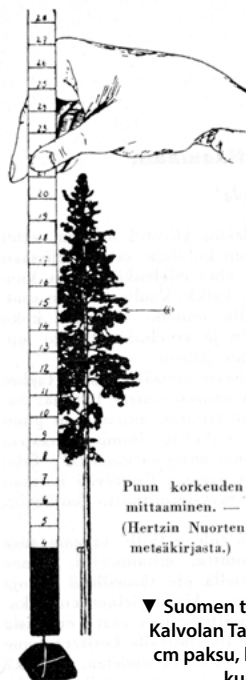
Tiedonannoissa *Muutamien puulajien ikä*, Ruotsin jättiläispuut, *Puiden suojelusta Saksassa* ja *Vaasan puistojen pakkasvaurioista* mainitaan useampia lajeja. Myös luettelossa suomenkielisten kasvien nimistä on useita puuvartisista, kuten kirjoituksessa *Puiden nimiä Kiteellä*. Luonnon Ystävissä julkaistiin noin 50 kirjoitusta kansan käyttämistä kasvien nimistä, etenkin 1900–1930.

Laajempia artikkeleita puuvartisista

Luonnon Ystävissä julkaistiin 46 ja Luonnon Tutkijassa 21 artikkelia puuvartisista, yhteensä 67. Esitellyt suvut olivat suosiossa hyvin erilaisia kuin tiedonannoissa, esim. metsäkuusesta kirjoitettiin vain kahdesti.

Laajemmat yleisluontoiset aiheet olivat sijalla yksi, 12 kirjoitusta, sisällöltään varsin erilaisia; jaloista lehtipuista (Valle 1918, Maristo 1937), suurten puiden mittauksista (Kalliola 1936), puiden haavojen parantumisesta (Lindroth 1902), kanervakasvien kukista (Ruoraniemi 1908, Keso 1909), kansan käyttämistä puiden nimistä (Linkola 1909), harvinaisten puiden suojelemisesta (Linkola 1920b), suojuusomujen muuttumisesta kasvulehdiksi pajulla (Rainio 1924), rauhaskarvoista ja korkista lehtipuittemme talvisilmusomuuksissa (Koistinen & Pöysti 1934), reaktiipuusta (Pyykkö 1976), metsäpuiden viruksista (Valkonen & Jalkanen 2009). Luonnon Ystävän alkutaipaleella julkaistiin paljon yleistajuisia

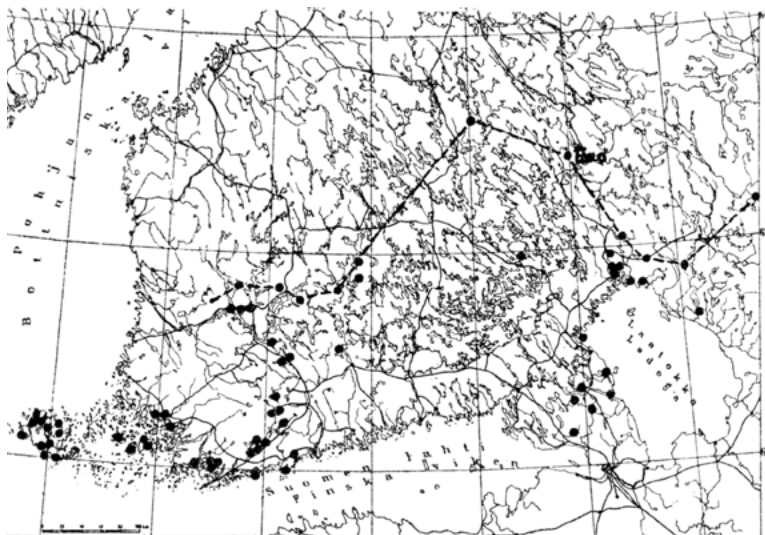
Lehtipuiden rauhaskarvoja, LY 38(6).

◀ Puun korkeuden mittaaminen (Hertzin Nuorten metsäkirjasta.) LY 40(4).

▼ Suomen tunnetusti suurin kataja Kalvolan Taljalassa, 15 m korkea, 32 cm paksu, komea kuin naapurinsa kuuset ja haavat, LY 40(4).

kirjoituksia. Varpukasveista kirjoittanut Alma Keso oli ensimmäisiä naispuolisia kasvitutkijoitamme. Reaktiupuulla tarkoitetaan poikkeavaa puuainesta, jota syntyy kallistuneisiin puunrunkoihin jaoksiin, joiden asento on poikkeava, joskus juuriinkin. Havupuilla reaktiupuun syntyy kallistumien alapuolelle, lehtipuilla yläpuolelle (Pyykkö 1976). Reaktiupuulla puu korjaa kasvun suuremmaksi. Oulun yliopiston Kasvitieteen laitoksella tehtiin 1990-luvulla merkittävää puuvartisten kasvien menestymisseurantaa, Sallan Naruskassa. Alue on eräs Suomen mantereisimmista, talvet ovat usein hyvin kylmiä. Noin 20 vuotta sitten mitattiin -50 astetta. Tutkittuja taksonia oli 16, kantoja 20. (Tarvainen ym 1993).

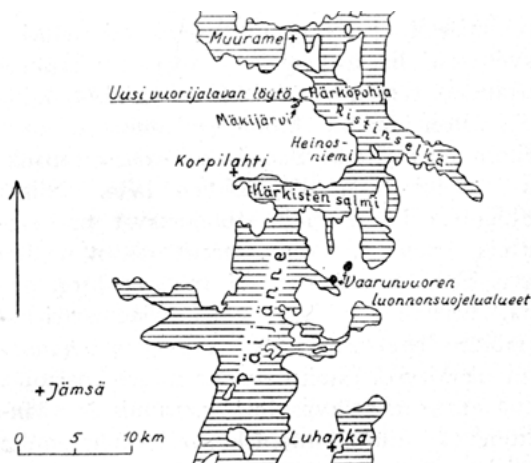
1. Vuorijalava (7 kirjoitusta) ja koivut olivat suosituimmat, mutta aivan eri syistä. Vuorijalavasta esiteltiin vain levinneisyyttä (Linkola 1934, 1936, 1941a, Räsänen 1936, Erkamo 1943, Koskimies 1948, Karhe 1963).

2. Koivuista (6) kiinnosti niiden risteytyminen (Sulkinoja ym. 1981, Inki 1993), koivumetsät yleisesti (Borg 1900), koivujen taksonomia (Kivilinna 1936), koivujen pistokaslisäys (Pohjanheimo

◀ Enon suurimman jalavan runoa tyvivesoineen, LY 40(4).

▲ Luonnonvaraisen vuorijalavan löytöpaikat Suomessa, LY 40(4).

▼ Uusi vuorijalavan löytö Etelä-Hämeen pohjoisrajalta, LT 52(1).

1941), Pohjois-Euroopan metsänrajakoivikkojen asema kasvillisuuden vyöhykejärjestelmässä (Hämet-Ahti 1964). Turussa oli 1970-luvulla laaja ohjelma tunturihieskoivun taksonomian

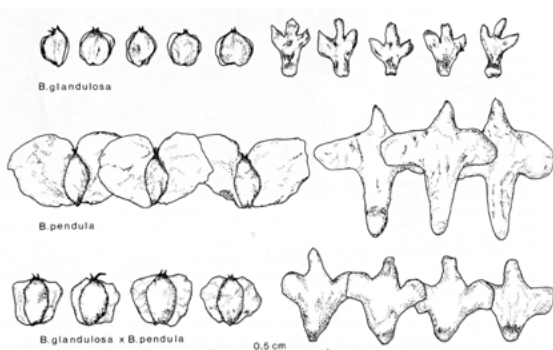
selvittämiseksi. Inkin (1993) kirjoituksessa on hyvä kuvitus koivuristeymien nuorista haaroista, lehdistä ja norkkosuomuista.

3. ”Pähkinäpuu” kasvoi Juupajoella (Heikinheimo 1908). **Euroopanpähkinäpensas** (4) oli muinoin levinnyt nykyistä laajemmalle Suomessa (Ruoraniemi 1910, Gröndahl 1933). Linkola (1920a) teki nykylevinneyssyydestä kyselypyynnön ja selvitti kirjoituksessaan tuolloin tunnettua levinneyttä. Linkola käynnisti 1920-luvulla laajan ohjelman Suomen kasviston monipuoliseksi selvittämiseksi. Gröndahl kirjoitti subfossiilista pähkinästä. Suomen ilmasto oli Atlanttisella lämpökaudella (9000–6200 eaa) nykyistä lämpimämpi, noin 0.5–2 astetta, ja moni lehtipuu ja muukin kasvi esiintyivät nykyistä pohjoisempaan, pähkinäpensas 150–200 km. Subfossiileista kirjoitettiin myös tiedonantoja.

4. Paremminkin jäkälätutkijana tunnettu Veli Räsänen (1911, 1920) täydensi **tervalepän** (3) levinneyss kuvaa lajin pohjoisrajalla. Kaarlo Linkola (1941b) selvitti pakkastalven 1939–40 seurauksia leppien siementen itävyyteen. Vaikka hedekukinnot tuhoutuivat, eminorkkojen siemenet alkoivat kehittyä. Enimmäkseen ne jäivät kuitenkin tyhjiksi.

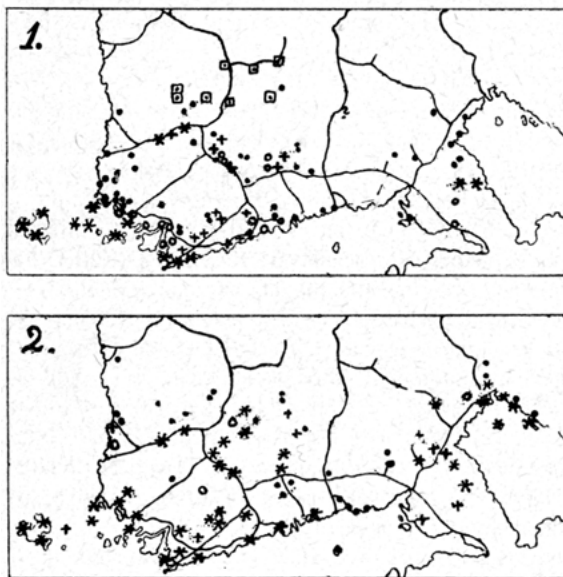
5. Reino Kalliola (1935a) selvitti **lehtosaarnen** (3) Kalvolan, Toivo J. Hintikka (1928) Pyhäjärven (U.I.) ja Tauno Ulvinen (1957) Kymenlaakson, etenkin Valkealan, esiintymiä.

6. Siperiankärhkö (2) löytyi nyky-Suomelle uutena vuonna 1947 (Marklund 1947) Etelä-Pohjanmaan Lapväärtistä. Innokkaat sotilasbotanistit olivat hiljan löytäneet sen rajan takaa Povenstasta, Itä-Karjalasta (Kaisila 1945). Suomen kasvupaikat ovat lajin läntisimpiä erillisesiintymiä. Norjassa on erillisesiintymä.

▲ Koivujen hedelmiä (vas.) ja norkon suojuksuomuja (oik.), LT 97(2).

▼ Pähkinäpensaajan ja sinivuokon levenemisestä maassamme, LY 24(1).

Tiedot 1. pähkinäpensaajan (*Corylus avellana*) ja 2. sinivuokon (*Hepatica triloba*) levenemisestä maassamme.

- * = enemmän tai vähemmän yleinen.
- + = siellä täällä tai joks. harvinaisena kasvava.
- = ylimalkainen tieto seudulta, missä kasvi ei liene harvinaisen.
- = harvinaisena kasvava.
- = subfossiilien pähkinäin löytö pähkinäpensaajan nykyisen levenemisalueen pohjoispuolella.

▲ Kumopatakuusi Kangasalla, piirretty luoteesta päin. Piirroksesta näkyy, ettei puulla ole keskuslatvaa. Oksat kaartuvat maahan asti. LY 36(2).

6. Metsätammen (2) erillisestä esiintymästä Kallvolassa kirjoitti Kalliola (1935b) ja Karjalohjan Pipolan tammimetsiköstä Saalas (1908).

6. Metsälehmuksen (2) siementaimia löysi Perttula (1930) Raaseporin Bromarvin Solbölestä. Keskilämpö oli korkeampi kuin seuraavina vuosikymmeninä. Kesti lähes 70 vuotta, ennen kuin siementaimia löytyi taas yleisemmin. Bromarviin perustettiin vuonna 1926 Solbölen tutkimusmetsä. Itävää siementä tuottaneet metsälehmukset olivat vanhempia puita. Vainio (1943) kertoi Hausjärven Erkylän lehmuksista, pähkinäpensaista ja muista lehtokasveista, ja Toivari (1949) Joutsenon Muukonsaaren metsälehmus-, metsävaahtera-, euroopanpähkinäpensas- ja metsätuomiesiintymistä.

6. Kynäjalavista (2) Säkkiärvellä kirjoitti Toivari (1938) ja Nokian puista Karhe (1963).

Lopuista puuvartisista on kustakin **yksi kirjoitus**:

14. Akaasioista (*Acacia*) kirjoitti yleisesityksen Buddén (1906).

14. Metsävaahteran, euroopanpähkinäpensaajan ja metsätuomen esiintymistä Joutsenon Muukonsaareissa kirjoitti Toivari (1949).

14. Harmaaleppä (kts. tervaleppä)

14. Tunturilapinvuokon levinneisyydestä kirjoitti yleisesittelyn Silfvenius (1905). Suomessa kasvia oli eteläisimpänä Kuusamossa. Etelä-Skandinaviassa oli esiintymiä, joita arveltiin jääajan valejätteiksi (glasiaalisiksi pseudorelikteiksi). Eli kasvustot eivät olleet reliktejä, vaan hiljan paljakalle levinneitä. Terminologia etsi vielä itseään.

▲ Isokukkainen tuomi (oik.) ja tavallinen tuomi; kukintoja, LY 49(6).

▼ Pipolan suurin tammi, LY 12(5).

14. Durio (*Durio zibethinus*), mädältä haiseva herkku, on kaakkoisaasialaisten suosiossa. Riitta Turpeinen (1992) esitteli sen ekologiaa ja biologiaa, viljelyä, ravintokäyttöä, muuta käyttöä, sekä tuotantoa että markkinoita. Sorbifoliassa-kin voisi olla kirjoituksia kauppojemme ulkomaisista puuvartisten hedelmistä ja kasveista itsestään.

14. Ginkgo (*Ginkgo biloba*) kasvaa enimmillään 40 m korkeaksi. Sinikka Piippo (1994) kirjoitti monipuolisen esittelyn sen käytöstä ja hieman historiastakin.

14. Tyrnin ekologiaa, biologiaa, sukkessiota, marjasatoa ja marjojen koostumusta Pohjanlahden rannikolla selvitti Kauko Salo (1989). Sato vaihteli välillä 0–625 kg/ha. Kuten hernekasveilla ja lepillä, on tyrnillä symbioottisia ilmakehän tyypeä sitovia bakteereja juuristossaan.

14. Uunio Saalas (1910) selvitti kookkaiden **pi-
larikatajien** (f. *suecica*) esiintymiä Lohjanjärveä ympäröivissä pitäjissä.

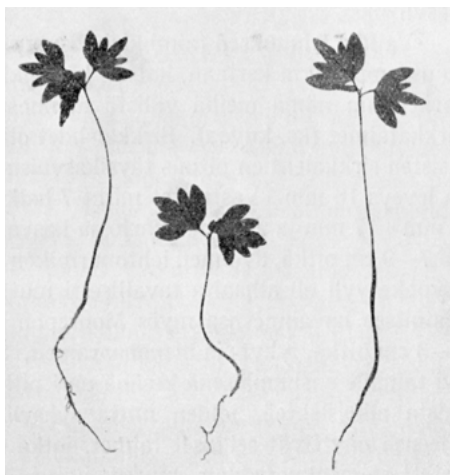
14. Räsänen (1957) selvitti **suomyrtin** ja punalatkan (*Eupatorium cannabinum*) kasvupaikkoja Purveden saarilla.

14. Eero Johannes Valovirta (1948) seurasi **met-
sämännyn** neulasten jälkikasvua. Samainen Valovirta pelasti siperianlillukan *ex situ* -suojeluun vuonna 1957. Hän kaivoi paikan 15 yksilöstä viisi kasvia kesämökilleen Laukaan Leppävedelle. Sieltä sitä on jaettu mm. kasvitieteellisiin puutarhoihin. Suomen ainoa kasvi, joka saa uhanalaisuusluokituksen *Extinct in wild* (EW).

14. Uhtualla kasvoi **jättiläishaapoja**. Kolmen suurimman puun rym oli 160, 170 ja 191 cm (Oksala 1952). Lehdetkin olivat tavallista kookkaampia.

14. Jaakko Jalas (1964) koosti hyvän katsauksen viljeltyjen **punaherukoitemme** tunnistamisesta. Määrityskaavassa on viisi lajia. Keskeiset tuntomerkit ovat kukissa, ja kukkimattomien ”punaherukoiden” määrittäminen onkin erittäin vaikeaa, ellei mahdotonta. Esiteltävä lajisto oli, sen aikaisin nimin: Alppien punaherukka (*Ribes petraeum*), Hollannin punaherukka (*R. pallidum*), Pohjan punaherukka (*R. spicatum*), Kartanon punaherukka (*R. houghtonianum*) ja Lännen punaherukka (*R. rubrum*). Myös Pohjan punaherukkaa viljeltiin, ei ainoastaan Hollannin punaherukkaa.

14. Mielenkiintoinen on myös Matti Sulkinon (1959) esitys viljeltyjen **ruusujen** jalostuksesta. Tuolloin katsottiin, että ruusulajeja on 120. Niis-

**Lehmuksen sirkkataimia Solbölén lehdestä kesä-
kuun lopulla 1928, LY 34(3).**

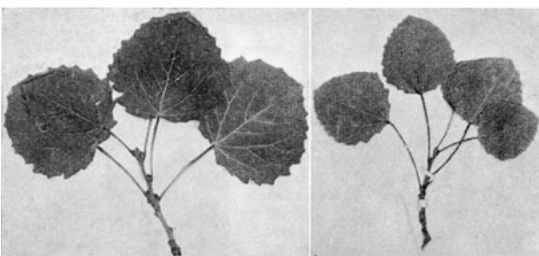
tä vain kahdeksalla oli ollut huomattava osa jalostustyössä, suluissa nykynimi, jos muuttunut: *Rosa chinensis* (nimen merkitys tuntematon), *R. gigantea*, *R. multiflora*, *R. wichuriana* (*luciae*), *R. moschata*, *R. foetida*, *R. gallica* ja *R. damascena*. Sulkinon ei käyttänyt auktoireita, joten epäselväksi jää, mitä eri vaihtoehtoista hän tarkoitti. Yksistään japaninköynnösruusulle (*R. multiflora*) on tarjolla 13 auktoa (www.worldfloraonline.org/). Lienee toki selvää, että kyse oli Thunbergin antamasta nimestä.

14. Poimuvatukka (*Rubus plicatus*) tunnettiin Karjalan harnaannuttavaa taksonomiaa. Viljo Erkamo (1939) kirjoitti esiintymästä kattavan kuvauksen.

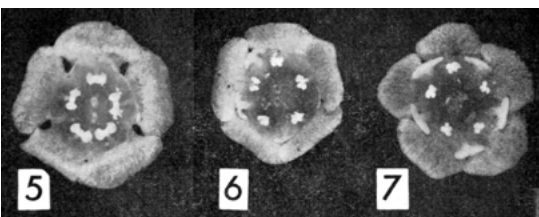
14. Linkola (1927) kirjoitti pitkän arvion Aarno Jakob Rainion (1927) **pajujen** lisääntymistä käsittelevästä väitöskirjatyöstä.

14. Terttu Raatikainen (1960) selvitti **pihlajien** hiuksia harmaannuttavaa taksonomiaa. Suvussa on suvullisesti ja suvuttomasti (apomiktia) lisääntyviä taksonia, sekä osittaisapomiktisia. Lopputulema Euroopassa on suuri joukko pienialaisia ”pikkulajeja” sekä eräitä laajemmin levinneitä ”kantalajeja”.

14. Jyrki Jalonen (1996) teki selkoa Norjan ja Ruotsin **euroopanmistelin** esiintymistä Ruotsissa ja Norjassa. Otsikon jälkiosan ennustus – ”ja ehkä pian myös meillä” – toteutui melko nopeasti (Kasvi 2016). Tämä euroopanmistelin alalaji *ssp. viscum* leviää etenkin Turun alueella.

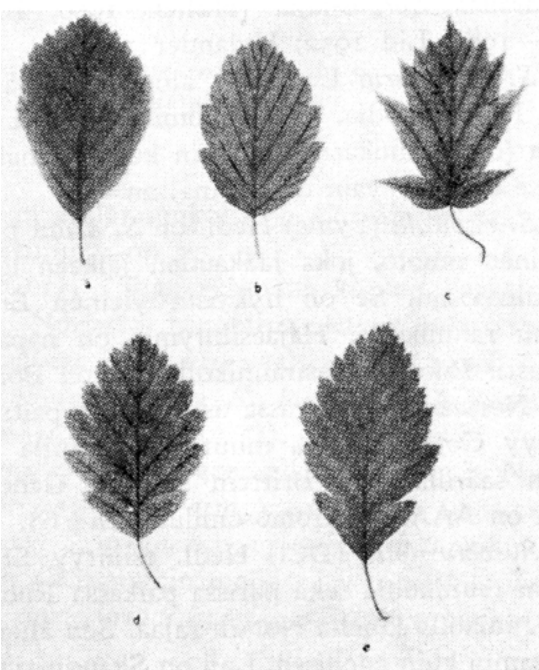

▲ Jättiläishaavan ja samalla paikalla kasvaneen tavallisen haavan verso. LT 56(2).

▲ Kukka päältä. 5. *Ribes rubrum* (ahtaasti rajoitettuna), 6. *R. houghtonianum*, 7. *R. pallidum*. LT 68(2).

▼ Lehtimuodot *Sorbus aria* – *S. torminalis* -ryhmässä, LT 64(1).

Vanhon lehtien selailu on viihdyttävä harrastus. Luonnon Ystävää ja Tutkijaa se laaillessa voi todeta kuinka mielenkiinnon kohteet muuttuvat, tai eivät muutu, kuinka tiedon taso ja määrä kehittyvät, ja kuinka jo aiemmin kirjoitettiin yhä ajankohtaisista teemoista. Kirjastot tuhoavat nykyisin kansallisomaisuutta, mutta ehkä jostain löytyy täysi sarja näitä helmiä. Antikvariaateista on täysiä vanhoja vuosikertoja vaikea löytää, yksittäisiä vuosikertoja kylläkin – suosittelen. Dendrologian lisäksi lehdissä on paljon muutakin mukavaa.

Suuri kiitos Juha Raisiolle hyvistä kommentteista!

Kirjallisuutta

- Aulamo, O. I. 1932: Eräs omituinen kuusi (*Picea excelsa* L. cubans). – LY 36(2): 64–71.
- Borg, W. 1900: Sananen koivumetsistämme. – LY 4: 152–157.
- Buddén, I. 1906: Hiukan akaasoista. – LY 10(4): 73–78.
- Erkamo, V. 1939: Poimuvatukan (*Rubus plicatus* Wg.) kasvupaikalla. – LY 43(1): 14–20.
- Erkamo, V. 1943: Kerimäen jalavaa etsimässä. – LY 47(4): 101–105.
- Gröndahl, O. A. 1933: Subfossiilien pähkinäin löytöjä Haapamäellä. – LY 37(3): 101–104.
- Hagman, M. 1971: On self- and cross-incompatibility shown by *Betula verrucosa* Ehrh. and *Betula pubescens* Ehrh. – Communicationes Institutii Forestalia Fenniae 73(6): 1–125.
- Heikinheimo, A. M. 1908: Pähkinäpuu (*Corylus avellana*) Juupajoella. – LY 12(4): 128 – 130.
- Heikinheimo, O. & Virkkula, O. 1921: Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora Fennica 47: 32.
- Hintikka, T. J. 1928: Eräästä saarnen esiintymäpaikasta U. I. Pyhäjärvellä. – LY 32(5): 174–181.
- Hämet-Ahti, L. 1963: Pohjois-Euroopan metsänrajaköivökojen asemasta kasvillisuuden vyöhykejärjestelmässä. – LT 67(5): 157–163.
- Inki, M. 1993: Risteytyskokeita eri systemaattisiin ryhmiin kuuluvilla koivulajeilla. – LT 97(2): 83–87.
- Jalas, J. 1964: Viljellyistä punaherukkalajeistamme. – LT 68(2): 70–76.
- Jalonen, J. 1996: Misteli Ruotsissa ja Norjassa – ja ehkä pian myös meillä. – LT 100(1): 19–24.
- Jääskeläinen, V. 1910: Eräs tuomen tuhoperhonen. – LT 14(6): 226–229.
- Kaisila, J. 1945: Eräs Siperian elämänlango (*Clematis alpina* ssp. *sibirica*) kasvupaikka lähellä Poventsa. – LY 49(2): 62–66.
- Kallio, H., Puntari, I., Linko, R.R. & Vuorisalo, K. 1981: Variksenmarja, tutkimuksen uusi aluevaltaus. – LT 85(3): 143–144.
- Kalliola, R. 1935a: Saarnen kasvupaikoilla Kalvolassa. – LY 39(2): 45–55.

- Kalliola, R. 1935b: Kalvolan yksinäinen tammi. – LY 39(6): 161–167.
- Kalliola, R. 1936: Suuria puita mittaamaan. – LY 40(4): 97–105.
- Karhe, H. 1963: Vuori- ja kynäjalavan nykyesiintymät Nokian kauppalaan alueella. – LT 67(1): 7–17.
- Kasvi, A. 2016: Misteli Turun poppeleissa. – Sorbifolia 47(3): 132–133.
- Keso, A. 1909: Varpukasveja. – LY 13(3): 38–43.
- Kihlman, A. O. 1900: Kuusesta. – LY 4(11–12): 250–252.
- Kivilinna, V. 1936: Hieman Suomen koivumuodoista ja niiden selvitysyrityksistä. – LY 40(4): 125–129.
- Koistinen, L. & Pöysti, H. 1934: Rauhaskarvoista ja korkista lehtipuittemme talvisilmusomuuksissa. – LY 38(6): 205–214.
- Koskimies, A. E. 1948: Uusi vuorijalavan (*Ulmus scabra*) löytö Etelä-Hämeen pohjoisrajalta. – LT 52(1): 12–14.
- Kujala, V. 1924: Tervaleppä (*Alnus glutinosa* (L.) Gaertn.) Suomessa. – Communicationes Instituti Forestalis Fenniae 7: 1–269, 273–302.
- Lindroth, J. I. 1902: Miten puut haavojaan parantavat. – LY 6(2): 39–43.
- Linkola, K. 1909: Kansan käyttämiä puiden nimityksiä Kuopion pitäjässä. – LY 13(4): 155–156.
- Linkola, K. 1917: Viljelemättä kasvaneista omenapuista Sortavalan pitäjässä. – LY 21(5): 161–164.
- Linkola, K. 1920a: Kysely pähkinäpensaaja sinivuokon levenemisestä eri osissa maataamme. – LY 24(1): 1–5.
- Linkola, K. 1920b: Miksi harvinaisia puita on suojeltava. – LY 24(4–5): 77–80.
- Linkola, K. 1927: Kirja-arvio. Rainio, A. J., Über die Intersexualität bei der Gattung *Salix*. – LY 31: 158–159.
- Linkola, K. 1934: Hattulan vuorijalava ja sen kohtalo. – LY 38(5): 156–161.
- Linkola, K. 1936: Vuorijalava metsäpuuna Enossa. – LY 40(4): 113–123.
- Linkola, K. 1941a: Nilsiäen vuorijalavat. – LY 45(1): 21–27.
- Linkola, K. 1941b: Pakkastalvea 1939–40 seuranneen kesän lepänisienien itävyvyydestä. – LY 45(1): 193–199.
- Mannerkorpi, P. 1944: Metsäomenapuuun sekä muiden puukasvien esiintymisestä Käkisalmessa. – LY 48: 213–219.
- Maristo, L. 1937: Jalopuiden jäljillä. – LY 41(4): 143–146.
- Marklund, G. 1947: Itäkarjalainen kasviharvinaisuus Suomesta harrastelijajaloristin löytönä. – LT 51: 145–147.
- Oksala, T. 1952: Jättiläishaapoja Uhtualla. – LT 56(2): 56–59.
- Perttula, U. 1930: Lehmuksen siementaimien esiintymisestä Solbölén lehdöissa. – LY 34(3): 94–98.
- Pesola, V. A. 1945: Isokukkainen tuomi Jokioissa. – LY 49(6): 239–241.
- Piippo, S. 1994: Neidonhiuspuu ja sen käyttö. – LT 98(1): 21–25.
- Pohjanheimo, O. 1941: Koivujamme voidaan lisätä pistokkaistakin. – LY 45(2): 60–64.
- Pyykkö, M. 1976: Reaktiopuu. – LT 80(5): 139–146.
- Raatikainen, T. 1960: Fennoskandian *Sorbus*-lajien levinneisyydestä, synnystä ja systematiikasta. – LT 64(1): 6–10.
- Rainio, A. J. 1924: Suojussuomujen muuttuminen kasvulehdiksi. – LY 28(2): 25–28.
- Rainio, A. J. 1927: Über die Intersexualität bei der Gattung *Salix*. – Annales Societatis Zoologicae-Botanicæ Fennicæ 'Vanamo' 5: 165–275.
- Ruorainen, R. 1908: Vähän Ericaceiden kukista ja hedelmistä. – LY 12(5): 150–156.
- Ruorainen, R. 1910: Pähkinäpensas muinoin kasvanut Petäjävedellä Pohjois-Hämeessä. – LY 14: 232–233.
- Räsänen, V. 1911: Tervalepän pohjoisimmasta levenemisrajasta Suomessa. – LY 15(5): 171–173.
- Räsänen, V. 1920: Lisätietoja Perä-Pohjolan tervalepistä. – LY 24(4–5): 85–88.
- Räsänen, V. 1928: *Myrica gale* ja *Eupatorium cannabinum* Puruveden saarilla. – LY 32: 181–184.
- Räsänen, V. 1936: Hiitolan Kilpolan vuorijalavat vielä elossa. – LY 40(2): 56–58.
- Saalas, U. 1908: Pipolan tammimetsikkö. – LY 12(5): 170–171.
- Saalas, U. 1910: Katajapuista Lohjanjärveä ympäröivissä pitäjissä. – LY 14(5): 177–182.
- Salo, K. 1999: Tyrmän (*Hippophaë rhamnoides* L.) kasvupaikkavaatimuksesta eräällä Pohjanlahden saarilla. – LT 93(2): 40–45.
- Silfvenius, A. J. 1905: Hieman lapinvuokosta. – LY 9(1): 27–28.
- Stenroos, S. & Vanha-Majamaa, I. 1993: Variksenmarjoja pohjoisella ja eteläisellä pallonpuoliskolla. – LT 97(3): 127–132.
- Sulkinoja, M. 1959: Tarharuusujen kehitys. – LT 63(2): 33–39.
- Sulkinoja, M., Inki, M. & Valanne, T. 1981: Lapin koivulajien ja niiden hybridien tutkimuksesta. – LT 85(3): 111–116.
- Tarvainen, O., Kemppainen, K., Siuruainen, M. & Laine, K. 1993: Puutarhakasvien menestymisseuranta Sallassa. – LT 97(2): 79–82.
- Toivari, L. 1938: Kynäjalava (*Ulmus laevis* Pall.) Säkkinärvellä. – LY 42(1): 28–32.
- Toivari, L. 1949: Rehevä jalojen lehtipuiden esiintymä Joutsenon Muukonsaarella. – LT 53(1): 21–22.
- Turpeinen, R. 1992: Durio – haiseva herkku Kaakkais-Aasiasta. – LT 96(4): 143–145.
- Ulvinen, T. 1957: Saarnea tapaamassa Valkealan Selänpäässä (ES) ja vähän muistakin Kymenlaakson saarnista. – LT 61(1): 16–18.
- Uusitalo, M. 2004: European bird cherry (*Prunus padus* L.) – a biodiverse wild plant for horticulture. – Agrofood Research Reports 61: 1–82.
- Vainio, I. 1943: Hausjärven Erkyllän lehmuksista, pähkinäpensaista ja muista lehtokasveista. – LY 47(1): 37–40.
- Valkonen, J. & Jalkanen, R. 2009: Viruksia metsäpuissa. – LT 113(1): 4–11.
- Valle, K. J. 1918: Jalot lehtipuut Vuoksen seuduilla, varsinkin Jämskessä. – LY 22(4): 88–97.
- Valovirta, E. J. 1948: Neulasten jälkikasvua männyllä. – LT 52(4): 113–115.
- Vesterinen, E. 1911: Muinaisgermaanien puidenpalveluksesta. – LY 15(6): 209–212.
- Väre, H. 2019: Dendrologian Seura 50 vuotta. Julkaisut. – Sorbifolia 50(4): 170–179.